

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ

*Методична розробка для студентів спеціальності «Політологія»
освітнього рівня «бакалавр» філософського факультету*

Київ – 2023

Салтовський О.І. Історія політичної думки України: методична розробка для студентів спеціальності «Політологія» освітнього рівня «бакалавр» філософського факультету.

Рецензенти:

доктор філософських наук, професор Шляхтун П.П.

кандидат філософських наук, доцент Кляшторний М.Д.

Схвалено науково - методичною комісією
філософського факультету
Протокол № 9 від «24» лютого 2023 року

Затверджено
Вченою радою філософського факультету
Протокол № 8 від «27» лютого 2023 р.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – ознайомлення студентів з історією розвитку політичних ідей вітчизняних мислителів, основними підходами до вирішення питання про українську державність, змісту політики та політичних відносин, місце української політичної думки в світовому теоретико-політичному дискурсі протягом останньої тисячі років.

2. Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни:

1. Мати базові **знання** з політичної історії України, історії зарубіжної політичної думки, історії вітчизняної філософії та культури.

2. **Вміти** на основі знань з історії світової політичної думки, вітчизняної філософії та культури визначати взаємний вплив та місце теоретико-політичних пошуків українських мислителів у світовому політологічному дискурсі, самостійно аналізувати науковий доробок вітчизняних політичних мислителів, розуміти витоки сучасного політичного мислення.

3. **Володіти** елементарними навичками наукового дослідження та управління інформацією, критичного ставлення до усталених стереотипів та положень наявної дослідницької літератури з проблем історії української політичної думки.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «Історія політичної думки України» належить до переліку обов'язкових дисциплін та викладається у IV семестрі бакалаврату. Розкриваються особливості становлення вітчизняного мислення в епоху середньовіччя, політико-ідеологічного обґрунтування національно-визвольних змагань козацької доби та на початках національного відродження, вплив теоретичних розробок українських мислителів на політичний процес доби національно-визвольних змагань кінця ХІХ- поч. ХХ сторіч та періоду між світовими війнами, формування основних парадигм українського політичного мислення.

4. Завдання (навчальні цілі): оволодіння студентами знаннями про розвиток української політичної думки від князівської доби до середини ХХ сторіччя, оволодіння навичками вивчення та аналізу першоджерел, формування вміння прослідковувати взаємозв'язок розвитку вітчизняної та світової політичної думки, витоки особливостей сучасного парадигмально-стильового мислення української політичної еліти.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:
загальні:

ЗК1. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

фахові:

ФК1. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

ФК3. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

ФК5. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Форми викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	понятійно-категоріальний апарат політичної науки, особливості використання термінології українськими теоретиками політики	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, іспит	10
1.2	історичні обставини формування поглядів, теорій та концепцій вітчизняних мислителів	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, іспит	5
1.3	самостійно вирішувати комплексні завдання, пов'язані із верифікацією результатів існуючих історико-політологічних досліджень та сучасної політичної публіцистики	Лекція, самостійна робота	Реферат, письмова контрольна робота, іспит	15
1.4	Основні проблеми політичної думки України на різних етапах її становлення	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, реферат, письмова контрольна робота, іспит	10
	Вміти:			
2.1	застосовувати понятійно-категоріальний апарат політичної науки при аналізі першоджерел	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, реферат	10
2.2	аналізувати теоретико-політичну спадщину українських мислителів	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, реферат	5
2.3	виявляти спільне та відмінне у творах теоретиків української політичної думки	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, реферат	10
2.4	Визначати еволюцію оцінок спадщини українських політичних мислителів в дослідницькій літературі різних епох	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, реферат	5
	Комунікація:			
3.1	використовувати знання іноземних мов для аналізу творів, що представляють українську політичну думку та позицій авторів дослідницької літератури	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, реферат	5
3.2	презентувати результати проведених історико-політологічних досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе,	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, дискусія, реферат	5

	презентацій, конспектів			
3.3	вести полеміку з питань розвитку української політичної думки, її оцінок у дослідницькій літературі	Семінари	Дискусія	5
	Автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати літературу із проблематики розвитку вітчизняної політичної думки	Самостійна робота	Усна доповідь, дискусія, реферат	5
4.2	самостійно вирішувати комплексні завдання, пов'язані із верифікацією отриманих результатів існуючих досліджень, та порівнювати їх із результатами проведених власних досліджень	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, дискусія	5
4.3	нести відповідальність за достовірність та політико-ідеологічну незаангажованість проведених історико-політологічних досліджень та обстоювати власну наукову позицію	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, дискусія, іспит	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3
Програмні результати навчання														
1. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності	+	+	+	+	+									
8. Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.									+	+	+	+		
10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.					+					+			+	
12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.						+	+	+						+

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе

оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема оцінювання теоретичної підготовки – результати навчання (знання 1.1 – 1.4), що складає 40 % від загальної оцінки та оцінювання практичної підготовки – результати навчання (вміння 2.1-2.4); (комунікація – 3.1-3.3); (автономність та відповідальність 4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. **Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах:** Р.Н. 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3 – 24-36 балів

2. **Самостійна робота (реферат):** Р.Н. 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 4.1 – 6-12 балів

3. **Письмова контрольна робота:** РН – 1.3, 1.4 – 6-12 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усього навчального курсу. Загальна оцінка за семестр складається із балів, отриманих за аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), за самостійну роботу (реферат) та за контрольну роботу.

Всі види робіт за семестр мають у підсумку:

- в максимальному вимірі **60** балів
- в мінімальному вимірі **36** балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкове оцінювання у формі іспиту:

Іспит у письмовій формі – РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 4.3 – 24-40 балів

Екзаменаційне оцінювання відбувається в письмовій формі. Білет складається з 2 питань, кожне з яких оцінюється за шкалою 20 балів, що в загальному підсумку дає 40 балів за іспит.

Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше, ніж 20 балів.

Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 24 балів. У випадку, коли студент на іспиті набрав менше 24 балів, вони не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час навчального періоду). В екзаменаційній відомості у колонці «бали за іспит/екзамен» ставиться «0», а в колонку «підсумкова оцінка з дисципліни» переноситься лише кількість балів, отриманих під час семестру. Рекомендований мінімум допуску до іспиту – 36 балів.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестр (мінімум 36, максимум 60 балів) та екзаменаційної роботи (мінімум 24, максимум 40 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	ПКР (підсумкова контрольна робота) / іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.2. Організація оцінювання:

Семестрова робота	Семестрова кількість балів	
	Min – 36 бали	Max – 60 балів

Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До тем: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,12,13,14 протягом семестру, згідно з графіком навчальних занять. У разі відсутності студента на занятті теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	Min – 24	Max – 36
Самостійна робота (реферат)	До теми 1-14: Підготовка реферата на тему дисципліни (за вибором студента)	Min – 6	Max – 12
Письмова контрольна робота	До тем 1-6	Min – 6	Max – 12
Підсумкова оцінка з дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь:

4 бали – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу;

3 бали – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності;

2 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності;

1 бал – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді.

Доповнення / участь в дискусіях:

2 бали – доповнення змістовне;

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію.

2. Самостійна робота (реферат):

12-10 балів – студент у повному обсязі володіє матеріалом, вільно та аргументовано його презентує, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження;

9-7 балів – студент у достатньому обсязі володіє матеріалом, вільно його презентує, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження. Допускаються несуттєві неточності;

6-3 балів – в цілому володіє матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну літературу, робота містить суттєві неточності;

3-0 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово

його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

3. Письмова контрольна робота:

12-10 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи;

9-7 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності;

6-3 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності;

3-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

4. Кожне питання в екзаменаційній роботі (в білеті 2 питання):

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність письмової роботи;

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності;

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності;

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань.

7.3. Шкала відповідності оцінок:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

ТЕМАТИКА КУРСУ " ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ "

№ п/п	Назва тем	Кількість навчальних годин		
		всього:	з них в тому числі:	
			Лекцій	семінарів
1.	Політична думка давньокиївського періоду	4	2	2
2.	Українська політична думка XVI – початку XVII ст.	4	2	2
3.	Українська політична думка козацької доби	4	2	2
4.	Українська політична думка доби Просвітництва	4	2	2
5.	Політичні ідеї в Україні на початку XIX століття	4	2	2
6.	Кирило-Мефодіївське товариство та політичні ідеї його учасників	8	4	4
7.	Громадівський соціалізм	4	2	2
8.	Політичні ідеї українського руху в Галичині в другій половині XIX ст.	4	2	2
9.	Політична концепція Івана Франка	4	2	2
10.	Соціально-політичні погляди засновників УНР	8	4	4
11.	Радикальний напрямок української політичної думки першої половини XX сторіччя	4	2	2
12.	В'ячеслав Липинський – ідеолог українського монархізму	4	2	2
13.	Геополітичні концепції в українській політичній думці першої половини XX сторіччя	4	2	2
14.	Націократичні концепції в українській політичній думці першої половини XX сторіччя	для самостійного опрацювання		
Разом:		60	30	30

ТЕМА 1. Політична думка давньокиївського періоду.

Особливості політичного устрою Київської Русі. Іларіон "Слово про закон і благодать" – проблема співвідношення закону та істини. Оцінка Іларіоном політичного значення запровадження християнства в Київській Русі. Обґрунтування необхідності єдиновладдя як запоруки єдності держави. Ідеал князя-правителя. "Повість врем'яних літ" – питання політичної рівності Русі з сусідніми державами; ідея єдності руських земель; причини роздробленості держави. Обґрунтування ідеалу князя-правителя в "Повчанні..." Володимира Мономаха. Обґрунтування необхідності єдності Київської Русі перед загрозою Степу – центральна ідея "Слова о полку Ігоревім".

Основні питання семінарського заняття:

1. Особливості державного устрою Київської Русі.
2. "Слово про закон і благодать" – перший оригінальний давньоруський твір теоретико-політичного змісту.
3. Основні політичні ідеї "Повісті врем'яних літ" та "Повчання" Володимира Мономаха.
4. Політичні ідеї "Слова о полку Ігоревім".

Література:

Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать / Давня українська література. Хрестоматія. — К., 1992. — С.195-214..

Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В.В.Яременка – К., 1990.

Слово о полку Ігоревім / Упоряд. та приміт. О.Мишанича. – К., 1989.

Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. – К., 1988.

Грушевський М.С. З політичного життя Старої України. – К., 1918.

Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник / Упорядники М.Ф.Тарасенко, М.Ю.Русин, А.К.Бичко та ін. – К., 1993. – С.6-28.

Книш З. Історія української політичної думки до кінця XVIII ст.: Популярний нарис. – Париж-Вінніпег, 1952.

Скакун О.Ф. Прогресивна політико-правова думка на Україні (IX ст.-1917р.). – К., 1990.

Солдатенко В.Ф., Сиволоб Ю.В. Витоки і передвісники української ідеї // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.5-16.

Толочко А.П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. – К., 1992.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Обґрунтування прав роду Рюриковичів на виключне право володіння політичною владою в Київській Русі як провідний мотив політичної думки княжої доби.
2. Образ "богоугодного монарха" в українській політичній думці давньокиївського періоду.
3. Питання єдності держави у писемних пам'ятках давньокиївського періоду.

ТЕМА 2. Українська політична думка XVI – початку XVII ст.

Політичне становище українських земель в XVI – на поч. XVII ст. Українські землі в складі Великого князівства Литовського. Включення західноукраїнських земель в склад польської держави та його наслідки. Значення Люблінської 1569 та Берестейської унії.

Станіслав Оріховський-Роксолан – видатний представник української політичної думки доби Відродження. "Напучення королеві польському Сігізмунду-Августу". Ідея природного права громадян держави. Співвідношення королівської влади та закону, влади світської та церковної. Основні обов'язки істинного короля-правителя. "Про турецьку загрозу. Слово друге". Проблема протистояння християнського Заходу і мусульманського Сходу.

Полемічна література та її політичний зміст. "Апокрисис" Христофора Філалета: проблема взаємної відповідальності влади та громадян незалежно від їхньої конфесійної належності. Іван Вишенський – ідея природної рівності всіх людей; критика соціальних мотивів унії та її наслідків; ідея соборноправності.

Основні питання семінарського заняття:

1. Українські землі в складі Литовської та Польської держав у XVI – на поч. XVII ст.
2. Політична концепція українського гуманіста Станіслава Оріховського-Роксолана.
3. Полемічна література та її соціально-політичний зміст:
 - а) Христофор Філалет;
 - б) Іван Вишенський.

Література:

Вишенський І. Твори. – К., 1959. – С. 41-187.

Ст..Оріховський-Роксолан. Квінкункс // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 тт. – К., 2001 – Т.2, кн. 1. – с.165-249.

Ст.Оріховський-Роксолан. Напучення королеві польському Сігізмунду-Августу // Там само. – С.113-152.

Ст.Оріховський-Роксолан. Про турецьку загрозу. Слово друге // Українська література XIV-XVI ст. – К., 1988. – С.88-113

Христофор Філалет. Апокрисис // Там само. – С.289-305.

Вирський Д. Станіслав Оріховський-Роксолан: життя і пам'ять. – К., 2013.

Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах: Навч. посібник / За ред. М.Ф.Тарасенка. – К., 1997.

Пашук А.І. Іван Вишенський – мислитель і борець. – Львів, 1990.

Солдатенко В.Ф., Сиволоб Ю.В. Витоки і передвісники української ідеї // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.16-25.

Франко І. Іван Вишенський і його твори // Франко І. Зібрання творів в 50-и тт. Т.30. – С.7-211.

Яременко П.К. Іван Вишенський. – К.,1982.

Яременко П.К. Український письменник-полеміст Христофор Філалет та його "Апокрисис". – Львів, 1964.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. "Католицька Русь" та її роль в становленні української політичної думки держав XVI – початку XVII ст.
2. Соціальні витоки церковної унії.
3. Ідея "соборноправності". Її соціальний та політичний зміст.

ТЕМА 3. Українська політична думка козацької доби.

Особливості політичної організації Запорізького козацтва. Держава Богдана Хмельницького. "Гадяцький трактат" і його місце в розвитку політичної думки України.

Іван Мазепа "Ми стоїмо братіє між двома проваллями.": обґрунтування союзу з шведами; критика деспотизму Петра I; ідея міжнародних гарантій незалежності України.

Пилип Орлик – "Вивід прав України": мета написання роботи; обґрунтування права України на політичну незалежність; народ (Стани) – єдиний носій державного суверенітету; протестувати проти іноземного гніту і вживати для його ліквідації всіх необхідних заходів – право природне і людське; обґрунтування інтересів світового співтовариства у забезпеченні незалежності України. "Конституція": необхідність прийняття Конституції;

організація розподілу владних повноважень в козацькій державі; питання забезпечення прав соціально незахищених верств населення.

Основні питання семінарського заняття:

1. Становлення Козацької держави.
2. Політичні ідеї козацької старшини:
 - а) І.Виговський та Ю.Немирич;
 - б) І.Мазепа;
 - в) П.Орлик.

Література:

Верещинський Й. Спосіб осадження Нового Києва і оборони колишньої столиці Київського князівства від всякої загрози ... // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 тт. – К., 2001 – Т.2, кн. 1. – с.408-425.

Гадяцький трактат // Україна. Наука і культура. – Вип. 25. – К., 1991. – С.147-152.

Мазепа І. Дума. // Політологічний вісник. – К., 1994. - С. 187.

Мазепа І. Ми стоїмо тепер братіє між двома проваллями // Вивід прав України. – Львів, 1991. – С.42-44.

Мазепа: Збірник / ред. Р.Смаль-Стоцький. – Варшава, 1938.

Немирич Ю. Роздуми про війну з московитами // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 тт. – К., 2001 – Т.2, кн. 1. – с.434-451.

Орлик П. Вивід прав України // Там само. – С.45-49.

Пакти й конституції законів та вольностей війська запорозького // Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. – К., 1993. С. 25-37.

Апанович О. Українсько-російський договір 1654 року. Міфи і реальність. – К., 1994.

Борщак І., Мартель Р. Іван Мазепа: Життя й пориви великого Гетьмана. – К., 1991.

Брик М. Юрій Немирич, 1612-1659: На тлі історії України. – Льоссер, 1974.

Замлинський В.О. Творець першої української конституції (Пилип Орлик) // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.63-80.

Кресіна І., Кресін О. Гетьман П.Орлик і його Конституція. – К., 1993.

Мицик Ю. Іван Виговський // Володарі гетьманської булави. – К., 1994. – С.191-236.

Мицик Ю. Політичні концепції Богдана Хмельницького: деякі аспекти реалізації // Доба Богдана Хмельницького (до 400 річчя від дня

народження великого гетьмана). Збірник наукових праць. – К., 1995. – С.25-39.

Нагорна Л.П. Політик, воїн, державотворець (Богдан Хмельницький) // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.25-46.

Смолій В.А. З думою про Україну (Іван Мазепа) // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.47-62.

Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII-XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. – К., 1997.

Субтельний О. Мазепинці. – К., 1994.

Шевчук В. Козацька держава. Етюди до історії українського державотворення. – К., 1995.

Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. - К., 1990. Т.1.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Політичний проект Й.Верещинського.
2. Козацька держава Б.Хмельницького, особливості організації влади.
3. Переяславський договір – зміст та історична доля.
4. Проект станової держави І.Мазепи.
5. "Конституція" П.Орлика – перша демократична конституція Європи.

ТЕМА 4. Українська політична думка доби Просвітництва.

Особливості українського просвітництва. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку української політичної думки.

Феофан Прокопович, його життєвий шлях та зміни політичних орієнтирів. Апологетика Ф.Прокоповичем абсолютності царської влади. Аналіз основних форм державного правління: демократія, аристократія, самодержавство. Причини виникнення держави в інтерпретації Ф.Прокоповича. Основні джерела державної влади в трактуванні Ф.Прокоповича. Узгодження ідеї суспільного договору та "нагляду Божого". Питання співвідношення царської та церковної влад. Головна мета всякої влади верховної – всенародна користь. Інтерпретація ідеї "всенародного блага".

Яків Павлович Козельський, "Філософічні пропозиції". Ідея природного договору та оцінка історичного значення переходу суспільства від природного стану до громадянського. Причини укладання суспільного договору. Причини "суспільних пороків". Умови перегляду суспільного договору. Соціальна структура і стабільність суспільства. Ідеал держави –

встановлення політичної та юридичної рівності громадян. Проблеми війни та миру. Класифікація Я.Козельським воєн.

Основні питання семінарського заняття:

1. Апологетика російського абсолютизму Ф.Прокоповичем.
 - а). оцінка основних форм державного правління;
 - б). джерела державної влади
2. Політична концепція Я.Козельського.

Література:

Козельський Я.П. Философические предложения, сочиненные надворным советником и правительствующего сената секретарем Яковом Козельским в Санкт-Петербурге 1768 года // Избранные произведения русских мыслителей второй половины XVIII века; в 2-х т. – Т.2. – М., 1952. – С. 411-551.

Прокопович Т. Правда волі монаршої ... // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 тт. – К., 2001 – Т.4, кн. 3. – с.81-124.

Прокопович Ф. Слово о власти и чести царской ... // Прокопович Ф. Сочинения. / Под. Ред. И.П.Еремина. – М.-Л., 1961. – С. 76-93.

Прокопович Ф. Слово похвальное в день рождества благороднейшего государя царевича и великого князя Петра Петровича // Прокопович Ф. Сочинения. / Под. Ред. И.П.Еремина. – М.-Л., 1961. – С.38-48.

Гнатенко П.И. Общественно-политическая мысль на Украине во второй половине XVII-середине XVIII века. – Днепропетровск, 1982.

Дмитриченко В.С. Суспільно-політичні погляди Я.П.Козельського. – К., 1957.

Книш З. Історія української політичної думки до кінця XVIII ст.: Популярний нарис. – Париж-Вінніпег, 1952.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку української політичної думки.
2. Ф.Прокопович про переваги та недоліки спадкової монархії та виборних форм правління.
3. Класифікація Я.Козельським галузей права та особливості права міжнародного.

ТЕМА 5. Політичні ідеї в Україні на початку XIX століття.

Соціально-політичне становище українських земель в складі Російської імперії на поч. XIX століття. Діяльність культурно-освітніх підпільних гуртків та їх значення для розвитку української політичної думки.

Соціально-політичний зміст "Історії Русів". Політичний зміст концепції "єдиної історії русьської". Пояснення причин втрати незалежності Руссю, добровільного характеру об'єднання з Литвою та Польщею та українсько-польських суперечностей. Інтерпретація подій національно визвольної війни під проводом Б.Хмельницького та змісту Зборівської та Переяславської угод. Оцінка приєднання України до Московії та його наслідків для політичної ситуації в Європі.

Декабристський рух в Україні та його значення. Українське питання в програмних документах декабристських організацій. Масонський рух в Україні.

Зародження новітнього українського політичного руху – Малоросійське таємне товариство В.Лукашевича. Балагули. Козакофіли. Хлопомани.

Основні питання семінарського заняття:

1. Українські землі в складі Російської імперії на поч. XIX століття.
2. Соціально-політичний зміст "Історії Русів".
3. Декабристський та масонський рухи в Україні на поч. XIX ст. та їх значення для розвитку української політичної думки.

Література:

- Історія Русів / Пер. І.Драча; вступ. ст. В.Шевчука. – К., 1991.
- Історія філософії на Україні. У 3 томах. Т.2. – К., 1987. – С.55-74.
- Кравченко В.В. "Історія Русів": час збирати каміння / Культура України. Зб. ст. Вип. 3. – Х., 1996. – С. 21-43.
- Кравченко В.В. Поема вільного народу. "Історія Русів" та її місце в українській історіографії. – Х., 1996.
- Крижанівський В.П. "Історія Русів": хто ж автор? Версії, версії, версії... // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.167-182.
- Міяковський В. Недруковане й забуте. Громадські рухи дев'ятнадцятого сторіччя, новітня українська література / Ред. М. Антонович // Джерела до новітньої історії України / Заг. ред. Я.Білинський, В.Омельченко і О.Федишин. – Т.1. – Нью-Йорк, 1984.
- Оршан Я. Розвиток української політичної думки за сто літ. – Лондон, 1938.

Охрімівч Ю. Розвиток української національно-політичної думки. – Нью-Йорк, 1965.

Потульницький В.А. Теорія української політології. Курс лекцій. – К., 1993. – С.56-58.

Сергієнко Г.Я. Суспільно-політичний рух на Україні після повстання декабристів. 1826-1850. – К., 1971.

Єршов А. До питання про час написання "Истории Русов", а почасти й про автора її // Ювілейний збірник на пошану акад. М.С.Грушевського. Т.1. – К., 1928. – С. 286-291.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Поглинання українських земель Російською імперією та наслідки реформ Катерини II.
2. Хто є автором "Історії русів".
3. Ложа "Об'єднані слов'яни" та вплив її програмних ідей на формування української політичної думки.
4. Малоросійське таємне товариство В.Лукашевича.

ТЕМА 6. Кирило-Мефодіївське товариство та політичні ідеї його учасників (4 години).

Причини виникнення Кирило-Мефодіївського товариства. Політичний зміст його програмних документів: Статуту і відозв "Брати слов'яни" та "Братья великороссияне и поляки".

Микола Гулак, "Юридичний побут поморських слов'ян". Аналіз владних та майнових відносин в слов'янській патріархальній общині. Головні джерела князівської влади у давніх слов'ян. Функції князя у давніх слов'ян. Співвідношення влади князя та віча. Головний принцип територіально-політичного устрою давньослов'янських держав. Два начала державного устрою у слов'ян – патріархальне та демократичне.

Георгій Андрузський, проекти конституцій. Причини неможливості проведення швидкої соціально-політичної реформи в тогочасній Російській імперії. Необхідні підготовчі заходи до проведення реформи. Проблема ліквідації соціальних антагонізмів та забезпечення єдності суспільства. Проблема рівності членів суспільства та рівних "державних прав". Межі свободи дій уряду. Ідея федерації слов'янських штатів.

Микола Костомаров. "Книги буття українського народу". Проблема історичних народів та причини втрати ними "Божої благодаті". Історична долі слов'янства та українського народу. Ідея українського месіанізму. Проблема слов'янської федерації. "Дві руських народності". Зародження відмінностей між народами та роль географічного чинника. Життєві

історичні обставини та їх вплив на формування національного характеру. Особливості політичного устрою Київської Русі та вплив історичних умов на формування політичних традицій українців та росіян. Роль татаро-монгольського завоювання. Вплив християнства. Відмінності між російським *міром* та українською *громадою*. Наслідки втрати українською нацією провідної верстви та освічених класів.

Тарас Шевченко. Ранній романтизм та ідеалізація козацького минулого. Формування позицій свідомого українства та революційного демократизму. Аналіз причин несконсолідованості української нації, як головної причини важкого становища народу. Оцінка ролі козацької старшини в історичній долі українського народу. Оцінка характеру та наслідків Переяславської угоди. Ставлення до діяльності сучасної Т.Шевченку української провідної верстви та завдання національних політичних лідерів. Національне питання. Суспільно-політичний ідеал.

Пантелеймон Куліш. Ранній романтизм. Ідеалізація козацького минулого та безелітності української нації. Зміна політичних поглядів після розгрому Кирило-Мефодіївського товариства. Концепція "українського безполітичного культурництва" та її політичний зміст. Пояснення причин втрати українською нацією політичної незалежності. Необхідність формування національної еліти. Концепція "двуєдіної русскої нації". Протиставлення українського хутора європейському місту. Головні завдання української інтелігенції як політичного та духовного провідника народу.

Основні питання семінарського заняття:

1. Політичний зміст програмних документів КМТ.
2. Микола Гулак.
3. Проекти конституцій Георгія Андрузського.
4. Микола Костомаров.
5. Тарас Шевченко.
6. Пантелеймон Куліш

Література:

Андрузський Г. Проект конституції // Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. – К., 1993.

Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані. – Нью-Йорк-Торонто, – 1984.

Кирило-Мефодіївське товариство. В 3-х томах. – К., 1990.

Костомаров М. Книги буття українського народу // Вивід прав України. – Львів, 1991.

Костомаров М. Дві руські народності. – К., 2020.

Куліш П. Твори в 2-х т. – К., 1989.

Куліш П.О. Твори в двох томах. – К., 1994.

Куліш П. Хутірська філософія і віддалена від світу поезія // Хроніка-2000. – 1992. - №1,2. – 1993. – №1-6.

Шевченко Т. Повне зібрання творів. У 6 т. – К., 1963.

Барка В. Правда Кобзаря. – Нью-Йорк, 1961.

Гелей С. Консервативна течія в суспільно-політичній думці України XIX ст. – Львів, 1996.

Гончар О. Микола Костомаров: постать історика на тлі епохи. — К., 2017.

Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. – К., 1998.

Дорошенко Д. М.І.Костомаров. Його громадська і літературно-наукова діяльність. – К., 1920.

Дорошенко Д. П.О.Куліш. Його життя й літературно-громадська діяльність. – К., 1918.

Замлинський В.О., Левенець Ю.А. "Українському народові бути!" (Микола Костомаров) // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.131-150.

Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. "...Думать, сіять, не ждуть". (Тарас Шевченко) // Українська ідея. Перші речники. – К., 1994. – С.150-166.

Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. "Я піонер з сокирою важкою" (Пантелеймон Куліш) // Там само. – С.112-130.

Маланюк Є. Книга Спостережень. – Торонто, 1962.

Охрімівч Ю.Розвиток української національно-політичної думки. – NY. 1965.

Пінчук Ю.А. Микола Іванович Костомаров. – К., 1992.

Сергієнко Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство. – К., 1983.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Роль Харкова як першої столиці українського національного відродження.
2. Ідея безелітності української нації та її інтерпретація учасниками КМТ.
3. "Міф" Шевченка та його місце в становленні українського політичного мислення.
4. Культурницька робота – головне поле політичної боротьби.

ТЕМА 7. Громадівський соціалізм

Особливості формування соціалістичного напрямку в українській політичній думці другої половини XIX ст. "Женевський гурток". Вплив ідей

М. Драгоманова, російських революціонерів та європейської соціалістичної думки.

Погляди М. Драгоманова на сутність суспільства. Особа – основна одиниця суспільства. Воля – явище стародавнє, первісний стан індивіда. Причини виникнення суспільного гніту, насильства та тиранії. Колообіг трьох основних політичних форм: аристократії, монархії та демократії. Держава – головна причина суспільної несвободи. Народоправство (демократія) та безначальство.

Ставлення до марксистської соціально-політичної концепції. Критика марксизму за "вузькість економізму". Розуміння соціалістичної ідеї М. Драгомановим. Прагнення до спілкування та об'єднання – один з головних інстинктів людини. Засоби побудови суспільства вільних індивідів. Роль революцій та збройних повстань в розгортанні суспільного прогресу. Соціальна революція та соціальна еволюція.

Національне питання в соціально-політичній концепції М. Драгоманова. Визначення нації. Мова – засіб морального зв'язку між людьми. Сутність українського питання в інтерпретації М. Драгоманова. Аналіз Сутності Переяславського трактату та наслідків включення України в склад Московського царства. Російська і польська демократія та українське питання. Націоналізм та космополітизм.

Ідея федералізму та громадівський соціалізм. Принцип федералізму в трактуванні М. Драгоманова. Сутність громадівського устрою. Безначальство та товариські порядки. Причини традиційної схильності української нації до громадівського життя. Національна держава та світова федерація вільних громад.

Сергій Подолинський. Формування політичних поглядів. Участь в народницькому русі. Вплив марксистської соціально-політичної теорії та "громадівського соціалізму" М. Драгоманова. Трактування сутності політики в умовах капіталізму та майбутнього соціалістичного суспільства. Роль держави в історії людської цивілізації. Причини її виникнення. Розуміння С. Подолинським сутності громади як форми організації суспільного життя. Політичний ідеал – громадівське самоуправління на основі колективної власності та ліквідації поділу влади. Питання форм протікання майбутньої соціалістичної революції на заході та сході Європи.

Основні питання семінарського заняття:

1. Погляди М. Драгоманова на суспільство та рушійні сили суспільного розвитку.
2. Українські проблеми і національне питання в політичній концепції М. Драгоманова.
3. Ідея федералізму та "громадівський" соціалізм.
4. Політичні погляди С. Подолинського.

Література:

Драгоманов М.П. Вибрані твори. Збірка політичних творів з примітками. – Прага-Нью-Йорк, 1937.

Драгоманов М. Рай і поступ. – Вінніпег, 1916.

Драгоманов М.П. Листи на Наддніпрянську Україну. // М.П.Драгоманов. Літературно-публіцистичні праці: У 2-х т. – К., 1970. – Т.1. – С.428-482.

Драгоманов М.П. Неправда – не просвіта // Там само. – Т.2. – С.393-400.

Драгоманов М.П. Переднє слово [до "Громади" 1878р.]. // М.П.Драгоманов. Вибране. "...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні". – К., 1991. – С.276-326.

Драгоманов М. Пропащий час. Українці під Московським царством. – К., 1918.

Три листи до редакції "Друга". // М.П.Драгоманов. Літературно-публіцистичні праці: У 2-х томах. – К., 1970. – Т.2. – С.397-427.

Драгоманов М.П. Шевченко, українофіли і соціалізм. // М.П.Драгоманов. Вибране. "...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні". – К., 1991. – С.327-429.

Драгоманов М.П. Чудацькі думки про українську національну справу // Там само. – С.461-558.

Подолінський С. Вибрані твори / Упоряд. матеріалів та бібліограф. Р.Сербина. – Монреаль, 1990.

Подолінський С. Вибрані твори / Упоряд.: Л.Я.Корнійчук. – К., 2000.

Грушевський М. З починів українського соціалістичного руху. Мих. Драгоманов і Женевський соціалістичний гурток. – Відень, 1922.

Довгич В.А. Українська ідея в політичній теорії М.Драгоманова. – К., 1991.

Іванченко Р.П. Михайло Драгоманов у суспільно-політичному русі Росії та України (II половина XIX в.). – К., 1971.

Скакун О.Ф. Драгоманов как политический мыслитель. – Харьков, 1993.

Скакун О.Ф. Политическая и правовая мысль на Украине (1861-1917). – К., 1987.

Скакун О.Ф. Прогресивна політико-правова думка на Україні (IXст-1917). – К., 1990.

Феденко П. Соціалізм давній і новочасний. – Лондон-Париж-Мюнхен, 1968.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. "Женевський гурток" та його роль в становленні модерної української політичної думки.
2. Драгоманов і соціально-політична доктрина марксизму.
3. Зміст української ідеї в інтерпретації М.Драгоманова.
4. Особливості народовольського руху в Україні.
5. Федералістична ідея в інтерпретації М.Драгоманова та С.Подолінського.

ТЕМА 8. Політичні ідеї українського руху в Галичині в другій половині ХІХ ст.

Соціально-політичне становище українських земель в складі Австро-угорської імперії. Реформи Йосифа II та їх вплив на розвиток української національної самосвідомості. "Весна народів" (революція 1848р.) та її вплив на становище українців в Австро-Угорщині. Роль греко-католицької церкви. "Рутенство" українського духовенства.

Основні політичні течії серед українців Галичини. Польська революційна пропаганда та ідеї відродження "триєдиної Польщі". Причини швидкого занепаду полонофільства. Зародження москвофільства на українських землях Австро-угорської імперії. Основні ідеї москвофільського руху. Пропагандистська діяльність москвофільських організацій. Формування народовського руху – реакція молодого українського покоління "весни народів" на полонофільську та москвофільську пропаганду. Вплив Валуєвського та Емського указів на посилення позицій народовців. Заснування головних народовських організацій – Просвіти, Наукового товариства ім.Шевченка, демократичної преси та Руської радикальної партії.

Юліан Бачинський. "Україна irredenta" – спроба політико-економічного обґрунтування прав України на державну незалежність. Українське питання – питання майбутнього української нації в Австро-Угорщині та Росії. Сутність держави з точки зору марксистської економічної теорії. Аналіз характеру державної влади в промислово розвинених державах. Конституційна держава з виборним парламентом – найвідповідніша форма державного устрою, що забезпечує інтереси буржуазії. Економічні основи національної боротьби. Історично-економічна необхідність заміни централізованої держави на федерацію народів. Національна держава – класична форма капіталістичної держави. Аналіз протистояння основних промислових центрів Російської імперії та його наслідків. Роль та завдання української соціал-демократії в боротьбі за незалежність України. Боротьба за політичну самостійність України – завдання всіх її мешканців.

Основні питання семінарського заняття:

1. Соціально-політичне становище українських земель в складі Австро-угорської імперії.
2. Основні політичні течії серед українців Галичини.
3. Політична концепція Ю. Бачинського.

Література:

- Бачинський Ю. Україна irredenta. – Берлін, 1924.
- Бачинський Ю. Большевицька революція і Українці. – Берлін, 1925.
- Бегей І.І. Юліан Бачинський: з життєпису, політичної та наукової діяльності. – Львів, 1998.
- Бегей І. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник. – К., 2001.
- Діак І.В. Україна – Росія (Історія та сучасність). – К., 2001. – С.163-174.
- Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки. Нью-Йорк, 1965.
- Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців: 1848-1918: В 2 т. – Львів, 1926-1927
- Франко І. Ukraina irredenta // Вивід прав України. – Нью-Йорк, 1964. – С.115-138.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Зміна ролі уніатської церкви в українському суспільстві Галичини на початку ХІХ ст.
2. "Руська трійця" і початки українського національного відродження в Галичині.
3. Революція 1848 року в Австрійській імперії та місце в ній галицьких українців.
4. Джерела та витоки галицького москвофільства.

ТЕМА 9. Політична концепція Івана Франка.

Становлення політичного світогляду І.Франка. Ранній період політичної творчості та діяльності (1876-1882). Вплив марксизму та "громадівського соціалізму". Трактатування основ громадівського соціалізму І.Франком. Шляхи побудови нового суспільства. Соціалістична революція та збройне повстання. Основні реформи, які б забезпечили "спокійний" перехід до нового ладу. Боротьба за права працюючих мас. Роль держави в переході до нового суспільства. Держава – "вияв загалу громадян". Ідея асоціації.

Другий період (1882-1895). Аналіз основ громадівського суспільства в романі "Захар Беркут". Питання походження та сутності держави. Русійні сили історичного процесу. Формування суспільної організації в найдавнішій

часи. Джерела влади в суспільстві. Причини заміни громадівського самоуправління державною організацією. Роль держави в суспільному житті. Аналіз традиційних форм громадівського самоуправління (на основі даних Галичини та Буковини). Проблема основних якостей політичного лідера.

Третій період (1895-1916). Відхід І.Франка від ідей марксизму та громадівського соціалізму. Критика спроби некритичного застосування марксистської теорії до умов Галичини Ю.Бачинським. Відкритий виступ проти марксистської соціально-політичної доктрини в роботі "Соціалізм і соціал-демократія". Засудження догматизму послідовників К.Маркса. Остаточний розрив з радикалізмом. Засудження денационалізуючого впливу марксизму на українську молодь. Аналіз І.Франком сутності основних, сучасних йому, соціально-політичних доктрин в роботі "Що таке поступ?". Критика концепції "народної держави" Енгельса-Лассаля. Національне питання.

Основні питання семінарського заняття:

1. Розуміння І.Франком основ громадівського соціалізму.
2. Питання походження та сутності держави.
3. Критика марксистської концепції політики та держави.
4. Національне питання в теоретико-політичній спадщині І.Франка.

Література:

Франко І. "Громада" і "задруга" серед українського народу в Галичині і на Буковині // Франко І. Зібр. тв.: у 50 т. – К., 1984. – Т.44, кн.1. – С.487-485.

Франко І. До історії соціалістичного руху // Іван Франко: про соціалізм і марксизм. – Нью-Йорк, 1964. – С.121-151.

Франко І. До О.Рошкевич. 20 вересня 1878 р. // Франко І. Зібр. тв.: у 50 т. – К., 1986. – Т.48. – С.108-119.

Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості. // Там само. – Т.45. – С.76-139.

Франко І. Народна програма. // Там само. – С.521-549.

Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами // Там само. – С.24-40.

Франко І. Питання жолудка і питання прав політичних // Там само. – К., 1985. – Т.44, кн. 2. – С.225-227.

Франко І. Поза межами можливого // Там само. – К., 1986. – Т.45. – С.276-285.

Франко І. Свобода і автономія // Там само. – С.439-447.

Франко І. Соціалізм і соціал-демократія // Іван Франко: про соціалізм і марксизм. – Нью-Йорк, 1964. – С.29-71.

Франко І. А.Фаресов. Народники и марксисты. СПб. 1899 // Франко І. Збір. тв.: у 50 т. – К., 1986. – Т.45. – С.272-275.

Франко І. Що таке поступ? // Там само. – С.300-348.

Франко І. Ukraina irredenta // Вивід прав України. – Нью-Йорк, 1964. – С.115-138.

Франко І. Що таке громада і чим вона повинна бути // Там само. – К., 1985. – Т.44, кн. 2. – С.175-180.

Заклинський Р. Громадсько-політичний розвиток Галичини і Іван Франко // Іван Франко. Збірник за загальною редакцією П.Филиповича, П.Кияниці. – К., б.р. – С.43-122.

Копиленко М.Л., Копиленко О.Л. Слідами затривалої полеміки: Що Іван Франко не прийняв у марксизмі і що марксизм не зрозумів у Франка // Філософ. і соціол. думка. – 1992. – №12. – С.96-107.

Луців Л. Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість. – Нью-Йорк, 1968.

Маланюк Є. Франко незнаний // Маланюк Є. Книга спостережень. – К., 1995. – С.66-73.

Скаун О.Ф. Іван Франко. – М., 1987.

Суспільно-політичні погляди Івана Франка в світлі його творів та листування. – Харків, 1932.

Червак Б. Франко як речник "реального націоналізму" // Розбудова держави. – 1995. – №2. – С.9-11.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. І.Франко і М.Драгоманов – вплив та оцінка поглядів.
2. Аналіз традиційних форм громадського самоуправління в українців Галичини і Буковини.
3. "Захар Беркут" – соціально-політична утопія.

ТЕМА 10. Соціально-політичні погляди засновників УНР.

(4 години)

Виникнення Української Народної Республіки. Соціально-політичний зміст Універсалів УНР. Причини поразки України в боротьбі за незалежність в 1917-1920 рр. Історичне значення Української Народної Республіки.

Михайло Грушевський. Політичний зміст історичної концепції М.Грушевського. Зміст українського питання в оцінці М.Грушевського в

період до проголошення УНР. Федералістична ідея. Питання української автономії в складі майбутньої демократичної російської республіки.

Участь в революції 1917-1920. Зміна політичних орієнтацій під впливом реалій революції 1917 року ("Очищення вогнем"). М.Грушевський і Центральна Рада. Геополітичні орієнтації України. Ідея Великої України. Організація влади в майбутній українській державі в інтерпретації М.Грушевського. Аргументація на користь політичної самостійності України.

Аналіз М.Грушевським сутності, походження та основних форм організації державної влади ("Початки громадянства"). Аналіз розвитку поглядів на початки громадянського життя. Початок суспільної організації – зоологічні зв'язки, скупина і плем'я, політична організація. Головні джерела політичної влади. Головні центри влади в давніх суспільствах. Причини переходу до державної форми організації суспільного життя. Головні чинники переходу до державного життя. Роль завоювання в утворенні держави.

Володимир Винниченко. Формування політичних поглядів. В.Винниченко – перший глава уряду Української Народної Республіки. Участь в антигетьманському повстанні та Директорії. Політична та творча діяльність на еміграції.

"Відродження нації". Оцінка уроків революції 1917-1920 рр. Проблема співвідношення соціального і національного у визвольній боротьбі українського народу. Причини поразки української революції. "Заповіт борцям за визволення". Оцінка історичної ролі УРСР. "Визволення" чи "створення" української держави. Дві орієнтації в українському визвольному русі. Головні умови досягнення політичної самостійності України.

"Слово за тобою, Сталіне...". Оцінка реального соціально-політичного змісту більшовизму. Розкриття бюрократичної сутності сталінського режиму. Колектократія – третій шлях між капіталізмом та більшовизмом. Шляхи та засоби побудови нового суспільства.

Основні питання семінарського заняття:

1.М.С.Грушевський

а) зміст "українського питання";

б) оцінка наслідків революції 1917 року і питання федерації та самостійності;

в) проблема походження держави.

2.В.К.Винниченко

а) проблема уроків революції 1917-20 рр.;

б) ідея колектократії.

Література:

- Грушевський М. Освобождение России и украинский вопрос. – С.Пб. 1907.
- Грушевський М. На порозі нової України. – К., 1991.
- Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія). – Прага, 1921.
- Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
- Винниченко В. Заповіт борцям за взволення. – К., 1991.
- Винниченко В. Відродження нації. В 3-х т. – К., 1991.
- Винниченко В. Сонячна машина. – К., 1989.
- Винниченко В. Слово за тобою, Сталіне. Політична концепція в образах // Вітчизна – №6, 7, 1989.
- Потульницький В.А. Історія української політології. – К., 1992.
- Феденко П. Український рух у ХХ сторіччі. – Лондон, 1959.
- Шульгин О. Михайло Сергійович Грушевський – як політик і людина // Збірник на пошану Олександра Шульгина. – Париж-Мюнхен, 1969.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Роль політичних поглядів лідерів Української Народної республіки в її історичній долі.
2. М.Грушевський як геополітик.
3. Ідейні витоки націонал-комунізму.
4. Політичний зміст роману-утопії "Сонячна машина".

ТЕМА 11. Радикальний напрямок української політичної думки першої половини ХХ сторіччя.

Формування політичних поглядів Миколи Міхновського. "Братство тарасівців". Участь в подіях революції 1905 року. Микола Міхновський і Українська Народна Партія. Участь в українській революції 1917-1920 років. Микола Міхновський – один з організаторів українського війська. Оцінка діяльності Центральної Ради та гетьмана П.Скоропадського.

"Самостійна Україна" – маніфест українського революційного націоналізму. Національне питання в системі пріоритетів людства на початку ХХ сторіччя. Юридичне обґрунтування права України на політичну самостійність. Аналіз державно-правового змісту Переяславської угоди. Визначення характеру угоди між Україною та Московським царством. Проблеми федерації автономії та державної самостійності.

Роль провідної верстви ("інтелігенції") в українській історії. Оцінка діяльності українофілів. Наслідки втрати національної політичної еліти. Москвофільство української революційної інтелігенції. Класовий інтерес української інтелігенції. Основні визначальні риси "третьої" української інтелігенції. Головні завдання національної еліти.

Націоналізм в оцінці М.Міхновського. "Націоналізм – всесвітня сила". Революційний потенціал націоналізму. "Десять заповідей члена УНП". Принципи національного солідаризму як основа об'єднання нації та головна умова її виживання в умовах бездержавності.

Формування та еволюція політичних поглядів Дмитра Донцова: від "легального марксизму" до радикального націоналізму. Вплив "Самостійної України" М.Міхновського на Д.Донцова. Робота в Союзі визволення України. Участь в революції 1917-1920 рр. Життя і творчість на еміграції у міжвоєнний період. Донцов і ОУН. Вплив творчості Д.Донцова на формування міжвоєнного покоління західноукраїнської молоді. Причини поширення тоталітарного світогляду серед молоді Західної України. Післявоєнний період життя і творчості Д.Донцова.

Ідея нації – провідний мотив теоретико-політичної творчості Д.Донцова. Еволюція визначень нації. Нація і держава. Нація і етнос. Особливості українського національного характеру. Провансальство. Інтегруюча роль націоналізму. Націоналізм як світогляд і як чинник буття. Націоналізм і нація. Головні умови формування нації.

Концепція національної еліти в інтерпретації Д.Донцова. Головні ознаки провідної верстви. Воля до влади і панування. "Почутті землі". Воля і інтелект. Ірраціоналізм. Основні прикмети "володарського духу": шляхетність, мужність, мудрість. Значення войовничості і активізму у вихованні молодого покоління. "Порядкуючі сили" – творче насильство та ініціативна меншість. Еліта і маси. Національна ідея та гуманізм і демократія. Самостійна незалежна українська держава – головна мета теоретико-політичних пошуків Д.Донцова.

Основні питання семінарського заняття:

1. Микола Міхновський – теоретик українського революційного націоналізму

а). обґрунтування М.Міхновським права України на державну самостійність;

б) основи українського націоналізму в трактуванні М.Міхновського;

в). завдання української інтелігенції в боротьбі за національну незалежність.

2. Інтегральний націоналізм Дмитра Донцова.

а). нація і національна ідея;

б). національна еліта як чинник державотворення;

в). концепт інтегрального націоналізму.

Література:

- Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991.
 Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991.
 Донцов Д. Росія чи Європа. – К., 1992.
 Донцов Д. Націоналізм. – Лондон, 1966.
 Донцов Д. Підстави нашої політики. – Нью-Йорк, 1957.
 Міхновський М. Самостійна Україна. Програма Революційної Української партії із 1900 року / Вступ В.Шаяна. – К., 2002.
 Міхновський М. Справа української інтелігенції в програмі Української Народної партії. // Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст.: Хрестоматія / за ред. Семківа О.І. – Львів, 1996. – С.142-154.
 Квіт С.М. Дмитро Донцов: Ідеологічний портрет. – К., 2000.
 Липинський В. Донцов і Липинський // Сучасність. – 1992, №6.
 Мірчук П. Микола Міхновський: Апостол української державности. – Філадельфія, 1960.
 Мотиль О. Дмитро Донцов // Політологічні читання. – 1992. №3.
 Панчук М. Микола Міхновський – передвісник українського організованого націоналізму // Визвольний шлях. – 2000, кн.5 (626). – С.3-14.
 Сосновський М. Микола Міхновський і Дмитро Донцов – речники двох течій українського націоналізму // Зустрічі. – 1991, № 2.
 Українська державність у XX столітті. – К., 1996. – С.41-44.
 Феденко П. Український рух в XX сторіччі. – Лондон, 1959.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Історичне значення "Самостійної України".
2. М.Міхновський як організатор українського війська.
3. Д.Донцов і український визвольний рух середини XX сторіччя (ОУН-УПА).
4. "Літературно-науковий вісник" і його роль в формуванні міжвоєнного покоління західноукраїнської молоді.
5. Міф як "серцевина" національної ідеї.

ТЕМА 12: В'ячеслав Липинський – ідеолог українського монархізму.

Становлення політичного світогляду В'ячеслава Липинського. Еволюція поглядів: хлопоман, покутник, монархіст. Діяльність по

організації фондів на підтримку українського політичного центру поза межами Російської імперії. Участь у революції 1917-1920 рр. В.Липинський – один з організаторів української армії. В.Липинський і Центральна Рада. Підтримка уряду гетьмана П.Скоропадського. Українська Демократична Хліборобська Партія. Політична діяльність на еміграції. Український Союз Хліборобів-Державників. Розрив з П.Скоропадським

Підстави української державності. Аналіз Переяславської угоди та союзу України і Московського царства. Політико-правовий зміст держави Б.Хмельницького. Визначальні ознаки держави: Влада, Територія, Громадянство. Роль завоювання – "зовнішнього" та "внутрішнього" – в становленні держави.

Визначення нації. Нація і Держава. Націоналізм державотворчий і державоруйнуючий. Національний солідаризм. "Недержавність – так зветься наша хвороба...". Державотворча місія національної аристократії. "Хам і Яфет". "Українська влада джерело єдності мусить мати в собі...". Визначальні ознаки національної аристократії. Національна аристократія і формування нації.

Політичні, національні та економічні мотиви власної державної організації. Ідея трудової монархії. Легітимність монархії. Роль монарха в державі. Корені українського монархізму. Хліборобський клас – головна опора трудової монархії та української держави. Основні форми політичної організації суспільного життя: класократія, демократія, охлократія. Класократія – рівновага влади і свободи.

Основні питання семінарського заняття:

1. Підстави української державності.
2. Проблема нації та національного месіанізму.
3. Національна еліта як фермент державотворення.

Література:

В'ячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. Студії Т.1. – Київ-Філадельфія, 1994.

Липинський В. Листи до братів-Хліборобів про ідею і організацію української монархії. – Відень, 1926.

Липинський В. Листи до братів-Хліборобів про ідею і організацію української монархії. – К.-Філадельфія – 1995.

Липинський В. Україна на переломі. – Філадельфія, 1991.

Липинський В. Хам і Яфет; Націоналізм, патріотизм і шовінізм; Народи поневолені і народи бездержавні // Сучасність, 1992, № 6.

Забаревський М. В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу. – Відень, 1925.

Лисяк-Рудницький І. Вячеслав Липинський // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – К., 1994. – Т.2. – С.131-148.

Лисяк-Рудницький І. Вячеслав Липинський: Державний діяч, всторик та політичний мислитель // Там само. – С.149-158.

Лисяк-Рудницький І. Політичні ідеї Липинського з перспективи нашого часу // Там само. – С.159-172.

Потульницький В.А. Історія української політології. – К., 1992.

Українська державність у ХХ столітті. – К., 1996. – С.55-72.

Шевчук В. В'ячеслав Липинський - історик, мислитель та політик // Сучасність, 1992 № 6.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Монархічна ідея в українській історії.
2. Проблема легітимності влади у теоретико-політичній спадщині В.Липинського.
3. Ідея національного солідаризму.
4. Теоретична спадщина В.Липинського та ідеї демократичного елітизму.

ТЕМА 13: Геополітичні концепції в українській політичній думці першої половини ХХ сторіччя.

Теорія нації в політичній концепції С.Рудницького. Поняття нації. Головні прикмети "самостійного народу". Роль географічного фактору у формуванні нації. Значення мови та національної культури. Антропологічна расовість та історичні традиції. Причини виникнення націоналізму. Визначення поняття "націоналізм" С.Рудницьким. Націоналізм та універсалізм (державний, правовий, релігійний, капіталістичний та комуно-соціалістичний). Расові питання в теорії нації С.Рудницького. Роль націоналізму у формуванні національної свідомості.

Питання взаємовідносин народних мас та провідників в політичній концепції С.Рудницького. Характеристика особливостей української інтелігенції. Український інтелігент та український простолюдін. Головні завдання української інтелігенції як провідника наці. Своєрідний республіканський устрій – головна основа української історичної традиції.

Географічний "вивід прав" України. Особливості географічного положення України. Природні межі та політичні кордони. Річковий фактор. Чорноморське узбережжя – єдина природна межа України. Значення вирішення питання Криму у процесі становлення української державності. Геополітичні союзники України. Ідея Чорноморсько-Балтійського союзу. Геополітичне призначення України.

Особливості розкладу геополітичних сил в Європі напередодні Другої світової війни в оцінці Ю.Липи. Головні осередки сили: Англія, Італія, Німеччини та Московщина. Особливості цих геополітичних осередків – поважання свободи та закону, кровна (національно-расова) спільнота, політична доктрина.

Визначення Ю.Липою особливостей географічного становища України. Роль річної мережі у формуванні єдності території, торгівлі, влади, звичаїв, мови та релігії української нації. Вісь Північ-Південь – вісь українських земель. Роль України у відносинах Схід-Захід. Особливості української торговельної експансії. Значення Чорноморського регіону для майбутнього Української держави. Кримське питання. Україна і Західна Європа. Південно-східний напрямок українських інтересів.

Російське питання в геополітичній концепції Ю.Липи. Геополітичні особливості формування російської нації. Специфіка російської території. Геополітичні напрямні розвитку земель російської держави – Європейської частини, Сибіру, Далекого Сходу. Геополітичне майбутнє Росії в оцінці Ю.Липи.

Національне питання в інтерпретації Ю.Липи. Нація і раса. Роль географічного чинника у формуванні раси. Визначальні риси раси. Духовні риси – найважливіший цемент раси. Особливості формування української нації. Антропологічний чинник. Територія. Історична доля. Національна психологія. Головні "первні" українського народу: трипільський, еллінський, готський. "Генеральні ідеї", що визначають особливості українського національного характеру: родина, культура, спільнота, військо, група. Підстави українського характеру. Трипільство – гуртовий солідаризм. Геленскість – індивідуалізм. Готизм – вірність клятві. Відчуття серединності. Апостольство Києва.

Основні питання семінарського заняття:

1. Степан Рудницький – теоретик української геополітики;
 - а) розуміння ідеї націоналізму.
 - б) "географічний вивід прав українського народу".
2. Геополітична концепція Ю.Липи.
 - а) значення території;
 - б) "розподіл" Росії
 - в) національна проблема;
 - г) "генеральні ідеї".

Література:

- Липа Ю. Призначення України. – Львів, 1992.
 Липа Ю. Чорноморська доктрина. – Варшава, 1940.
 Липа Ю. Розподіл Росії. – Львів, 1995.

Рудницький С. Українська справа зі становища політичної географії. – Берлін, 1923.

Рудницький С. Політична географія України / П.Штойко (упоряд. і авт. передм.). – Б.м., 1998.

Рудницький С. До основ українського націоналізму. // Чому ми хочемо самостійної України? – Львів, 1994.

Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? // Там само.

Блануца А. Рудницький Степан // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К., 2011.

Биковський Лев. Апостол новітнього українства. – Женева, 1946.

Збірник статей і матеріалів, приурочених 100-літньому ювілею з дня народження Юрія Липи, Івано-Франківськ 2000.

Мейзерська Т. «Призначення України» Ю. Липи: проблема державності і міфологізація історії // Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття. — Одеса, 2000. -С.16-21.

Українська державність у ХХ столітті. – К., 1996. – С.85-96.

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Геополітика – одна з п'яти основних галузей політичного знання.
2. Геополітика – ідеологія чи "опіум" еліти.
3. Особливості та відмінності української та російської геополітики
4. Ідея Чорноморсько-Балтійського союзу в інтерпретації українських геополітиків.

ТЕМА 14: Націократичні концепції в українській політичній думці першої половини ХХ сторіччя (тема для самостійного опрацювання).

Критика М.Сціборським основних, сучасних йому, соціально-політичних доктрин – політичної демократії, комунізму, соціалізму. Фашизм як ідейна і духовна реакція на стан сучасності, що його витворили демократія, соціалізм і комунізм. Нація як абсолютна цінність.

Зміст націократії як політичного режиму. Корпоративний устрій націократії. Державний синдикалізм як принцип соціального устрою націократії. Республіканський характер націократії. Принципи організації влади в умовах націократії.

Оцінка О.Бочковським характеру національних процесів у сучасному йому світі. Націоналізм демократичний та паннаціоналізм. Формування нового типу держави – завдання націократії. Регіоналізм світової економіки

та політики як умова становлення націократії у світі. Націократія як розв'язання суперечності між процесами становлення національних держав та потребами "міжнародної синтези".

Основні питання семінарського заняття:

1. Микола Сціборський – ідеолог радикального націоналізму.
 - а) Критика політичних доктрин демократії, соціалізму та комунізму.
 - б) Соціальний та політичний зміст режиму націократії.
2. Ольгерд-Іполит Борковський та його версія націократії.
 - а) Особливості етнополітичних процесів першої половини ХХ сторіччя в оцінці О.Бочковського;
 - б) Націократія в умовах світу, що інтегрується.

Література:

- Бочковський О. Вступ до націології. – К., 1998.
 Сціборський М. Сталінізм. – Прага, 1942.
 Сціборський М. Націократія. – Вінниця, 2007.
 Мала енциклопедія етнодержавознавства // Редкол.: Ю.Римаренко (відп.ред) та ін. – К., 1996.
 Потульницький В. А. Бочковський Ольгерд-Іполит // Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.] – К., 2004. – Т. 3. – С.405
 Українська державність у ХХ столітті. – К., 1996. – С.41-54

Теми для повідомлень, доповідей та рефератів:

1. Націологія як галузь політичного знання.
2. Інституціонально-організаційні проблеми демократії.
3. Чи є фашизм "ліками" від вад політичної демократії.
4. Процеси національної самоідентифікації та міждержавної інтеграції в сучасному світі в світлі політичних ідей О.Бочковського.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Основні проблеми політичної думки давньокиївського періоду.
2. Іларіон «Слова про закон і благодать».
3. Політичні ідеї «Повісті минулих літ».
4. «Повчання» В.Мономаха.
5. «Слово о полку Ігоревім».
6. Політична концепція Ст.Оріховського-Роксолана.
7. Проблема організації державної влади в політичній концепції Ст.Оріховського-Роксолана.
8. Ст. Оріховський-Роксолан «Напучення королеві польському Сігізмунду-Августу».
9. Політичний зміст полемічної літератури.
10. Хр.Філалет «Апокрисис».
11. Соціально-політичні погляди Хр.Філалета.
12. Соціально-політичний ідеал Івана Вишенського.
13. Політичні ідеї І.Виговського та Ю.Немирича.
14. Політичні погляди І.Мазепи.
15. П.Орлик «Конституція».
16. П.Орлик «Вивід прав України».
17. Політичні погляди Я.Козельського.
18. Ідеал держави Я.Козельського.
19. Проблема суспільного договору та природного стану людини в інтерпретації Я.Козельського.
20. Апологетика абсолютизму Ф.Прокоповичем.
21. Проблема суспільного договору в трактуванні Ф.Прокоповича.
22. Ф.Прокопович «Слово о власти и чести царской».
23. Декабристський рух і масонство в Україні на поч. ХІХ ст.
24. Політичний зміст «Історії Русів».
25. Кирило-Мефодіївське Товариство.
26. «Книги буття українського народу».
27. М.Гулак - «Юридичний побут поморських слов'ян».
28. Проекти Конституції Г.Андрузського.
29. Політичні погляди М.Костомарова.
30. М.Костомаров «Дві руські народності».
31. Політичний світогляд Т.Шевченка.
32. Еволюція політичних поглядів П.Куліша.
33. Політична концепція М.Драгоманова
34. М.Драгоманов «Рай і поступ».
35. Федералізм та «громадівський соціалізм» М.Драгоманова.
36. Національне питання в трактуванні М.Драгоманова.
37. М.Драгоманов «Чудацькі думки про українську національну справу».

38. Політичний ідеал С.Подолінського.
39. Політичні погляди О.Терлецького.
40. Основні політичні течії серед українців Галичини в другій половині XIX ст.
41. Політична доктрина Ю.Бачинського.
42. Ю.Бачинський «Україна irredenta».
43. Політична концепція І.Франка.
44. І.Франко про походження, сутність і форми організації державної влади.
45. Суспільно-політичний ідеал І.Франка.
46. І.Франко про національне питання.
47. І.Франко «Що таке поступ». Оцінка І.Франком основних сучасних йому політичних доктрин.
48. І.Франко «За межею можливого».
49. Еволюція політичних поглядів М.Грушевського.
50. «Українське питання» в інтерпретації М.Грушевського.
51. Ідея федералізму у М.Грушевського.
52. М.Грушевський про походження і сутність держави.
53. Грушевський «На порозі нової України».
54. Національна ідея в творчості М.Грушевського.
55. М.Грушевський «Початки громадянства (генетична соціологія)».
56. Політична концепція В.Винниченка.
57. Ідея колектократії В.Винниченка.
58. В.Винниченко «Відродження нації».
59. В.Винниченко про причини поразки в революції 1917-1921 рр.
60. В.Винниченко «Заповіт борцям за визволення».
61. М.Міхновський - засновник революційного націоналізму.
62. М.Міхновський «Самостійна Україна».
63. Обґрунтування М.Міхновським права України на державну самостійність.
64. Основні засади українського націоналізму М.Міхновського.
65. Інтегральний націоналізм Д.Донцова.
66. Ідея нації і національна ідея Д.Донцова.
67. Національна еліта як чинник державотворення в політичній концепції Д.Донцова.
68. Д.Донцов «Націоналізм».
69. Народ, нація, держава в політичній концепції Д.Донцова.
70. Політична концепція В.Липинського.
71. Ідея трудової монархії В.Липинського.
72. Нація і національний месіанізм в політичній концепції В.Липинського.

73. В.Липинський про національну еліту як феномен державотворення.
74. Класократія В.Липинського.
75. Основні ідеї «Листів до братів-хліборобів» В.Липинського.
76. В.Липинський «Хам і Яфет».
77. В.Липинський «Націоналізм, патріотизм і шовінізм», «Народи поневолені і народи бездержавні».
78. Нація в інтерпретації В.Липинського і Д.Донцова.
79. Геополітична концепція С.Рудницького.
80. Підстави українського націоналізму в інтерпретації С.Рудницького.
81. С.Рудницький про роль географічного знання в політиці.
82. Чорноморська доктрина Ю.Липи.
83. Геополітична концепція Ю.Липи.
84. Ю.Липа «Призначення України».
85. Націократичні ідеї в українській політичній думці.
86. Теорії еліт в українській політичній думці.
87. Ідея українського месіанізму.
88. Соціалістична течія в історії політичної думки в Україні.
89. Радикально-націоналістичний напрямок в українській політичній думці.
90. Консервативний напрямок в українській політичній думці.